

7'2004

ПЕДАГОГІКА

вищої та середньої школи

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ПЕДАГОГІКА
ВИЩОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ**

*Збірник наукових праць
Випуск 7*

**Кривий Ріг КДПУ
2004**

ББК 74.2+74.58

Редакційна колегія:

- Буряк В.К.** - доктор педагогічних наук, професор, ректор,
(головний редактор);
- Штельмах Г.Б.** - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки, **(відповідальний секретар);**
- Козлов А.В.** - доктор філологічних наук, проректор з виховної роботи;
- Комаров В.О.** - доктор педагогічних наук, професор, завкафедрою
Історії України;
- Кондрашова Л.В.** - доктор педагогічних наук, професор, проректор з
наукової роботи, академік МАТО
(заступник головного редактора);
- Макаров Р.М.** - доктор педагогічних наук, професор кафедри
педагогіки;
- Пікельна В.С.** - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки
та методики трудового і професійного навчання.

**Затверджено постановою президії Вищої атестаційної комісії України
від 12.06.02р. №1-05/6**

Педагогіка вищої та середньої школи:

Збірник наукових праць / гол. редактор - доктор педагогічних наук,
професор Буряк В.К.- Кривий Ріг: КДПУ, 2004. – Вип7. - 286с.

У збірнику наукових праць висвітлено проблеми навчання та виховання
учнів у середній школі та студентів педагогічного навчального закладу, відображено
результати наукових досліджень та методичних розробок викладачів, докторантів та
аспірантів університету.

Матеріали представлені в збірнику можуть викликати інтерес у широкого
кола наукових працівників.

ББК 74.2+74.58

Педагогіка вищої та середньої школи:

Сборник научных работ / гл. редактор – доктор педагогических наук,
профессор Буряк В.К. – Кривой Рог: КГПУ, 2004. – Вип.7. - 286с.

ББК 74.2+74.58

В сборнике научных работ освещены проблемы обучения и воспитания
учащихся средней и студентов высшей педагогической школы, отображены
результаты научных исследований и методических разработок преподавателей,
докторантов и аспирантов университета.

Материалы сборника представляют интерес для широкого круга научных
работников.

**Друкується за рішенням Вченої ради Криворізького державного
педагогічного університету від 12.12.02 протокол №5**

ISBN 996-7406-29-6

© Криворізький державний
педагогічний університет

СТУДЕНТ ХХІ СТОЛІТТЯ: ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ

В статтє рассматриваются проблемы ценностных ориентаций студентов. Представлен их сравнительный анализ у учащейся молодежи педагогической и экономической высшей школы.

The article deals with some problems of value orientations in students' life. The analysis of value orientations in students' life in higher educational establishments of economy and pedagogy is provided.

Становлення незалежної держави стимулює виникнення нових світоглядних настанов та цінностей студентства, так як воно найбільш сприятливе до процесів суспільної трансформації. Становлення сучасної молоді відбувається під час складних умов формування нових відносин

Треба зазначити, що для визначення поняття „цінності” використовується термін „загальнолюдські цінності”, згідно з яким найвища цінність - це людина. Найбільш актуальним це поняття стало за часів розпаду Радянського Союзу. В той же час визначились нові поняття, такі як: нове мислення, перебудова свідомості, вихід з духовної кризи, оздоровлення економіки та політичного життя суспільства та інші. Сьогодні потрібно не лише розмірковувати над цими поняттями, а й готувати фахівця, який має інше мислення, погляди на суспільство та на місце людини в ньому, а відповідно і нові ціннісні орієнтації.

Проблема ціннісних орієнтацій та інтересів молоді відображена в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, таких як: К.О.Абульханової-Славської, Л.І.Анциферової, Д.С.Архангельської, М.І.Бобневої, Л.І.Божович, В.В.Гаврилюк, Л.А.Гащенко, А.Г.Здравомислова, Л.С.Виготського, П.О.Куделі, Д.О.Леонтьєва, Л.І.Леденьової, В.Т.Лісовського, Т.Н.Мальковської, Н.Паніної, А.В.Русенького, Н.А.Трикоз, Г.В.Цесарського, В.О.Ядова та інших.

Обговорюється означена проблема і на конференціях як міжнародних, так і всеукраїнських: „Формування професіоналізму вчителя: проблеми, пошуки рішень на рубежі

століть” (республіка Беларусь. м. Барановичи), „Виховна парадигма в системі національної вищої школи: головні складові та джерела” (Україна, м. Дніпропетровськ).

На жаль, поки що відсутній порівняльний аналіз ціннісних орієнтацій студентів різних країн, державних та комерційних вищих навчальних закладів тощо. Тому нами зроблена спроба частково усунути означену проблему через проведення порівняльного аналізу ціннісних орієнтацій студентів економічної та педагогічної вищої школи м. Кривого Рогу.

Під ціннісними орієнтаціями ми використовували визначення, що пропонується науковцями під керівництвом В.Г. Городяненка, це соціальні цінності, які спрямовують діяльність та соціальну поведінку особистості і поділяються нею.

Експериментальне дослідження було проведено на базі І курсу Криворізького економічного інституту Київського національного економічного університету, спеціальність - економіка підприємств (59 чоловік) та ІІ курсу Криворізького державного педагогічного університету, спеціальність дизайн та реклама, в опитуванні приймало участь 33 студента.

Аналізуючи відповіді на запитання анкети „Чим приваблює Вас вища освіта” студенти економічної вищої школи визначили наступні перші чотири позиції: можливість стати освіченою людиною - 16,5%, можливість у майбутньому займати високе суспільне положення - 14,8%, можливість у майбутньому багато заробляти - 14,8% та можливість отримати професію, яка мені цікава - 14,2%. Студенти педагогічного вузу на перше місце ставлять можливість отримати професію, яка мені цікава - 72,7 %, на друге – можливість найбільш повно реалізувати свої здібності - 54,5 % (серед студентів економічного вузу лише - 11,8 % обрали цей показник), на третьому місці - 53,1 % можливість стати освіченою людиною, на четвертому можливість спілкування з цікавими людьми – 30 %.

На запитання „У якій мірі Вас влаштовує вуз, в якому Ви навчаєтесь?” відповіло "повністю задовольняє" лише 17,7% студентів економічної вищої школи та 24% педагогічної, а "не

повністю задовольняє" більше з педагогічного навчального закладу, ніж з економічного 75,7 % та 14,2 %.

Пропонуючи студентам наступне питання, ми намагалися з'ясувати, що саме не влаштовує у роботі навчального закладу. Так як майже 99 % студентів-педагогів влаштовує навчальний заклад, то відповіді на це запитання вони не давали. Серед студентів-економістів відповіді розташувались у наступному порядку: праця за такою спеціальністю пов'язана з тяжким навантаженням - 2,4%, кожен десятий студент вважає, що обрана спеціальність має мало можливостей для творчості, однакова кількість студентів (по 0,6%) вказали на те, що їм не вистачає здібностей для оволодіння цією спеціальністю та з такою спеціальністю легко стати безробітним.

На наш погляд, цікавими є відповіді, які відображають погляди студентів щодо закінчення вищого навчального закладу. Так аналіз отриманих даних свідчить, що студенти обох вузів мають бажання організувати власну справу, треба зазначити, що цей показник вище серед студентів спеціальності „Дизайн та реклама” (відповідно 54,5% та 16,5% серед студентів спеціальності „економіка підприємств”). Наведені дані зайняли перше місце серед 14 запропонованих студентам варіантів відповідей. На другому місці опинилися наміри студентів працювати за спеціальністю у держсекторі - 21,2% майбутніх педагогів та 10% серед майбутніх економістів. Але далі ми бачимо розбіг у намірах, так на третьому місці: 15% студентів педвузу планують навчатися в аспірантурі, четверте місце :бажають отримати другу вищу освіту та працювати за спеціальність у не державному секторі - по 12%, п'яте місце (по 6%): поділили між собою наміри щодо організації власної справи не пов'язаної з отриманою мною спеціальністю, бажання займатися чим завгодно, тільки щоб добре платили та чим завгодно, тільки б не бути безробітним. Останнє шосте місце – це прагнення продовжити навчання за кордоном - 3%. Серед студентів економічної вищої школи відповіді розподілилися наступним чином: 3 місце (7,7%) – бажають працювати за спеціальність у не державному секторі (у студентів педагогів цей показник стоїть на четвертому місці). А бажання отримати другу вищу освіту співпадає у студентської молоді незалежно

від обраної спеціальності, в обох випадках результати зайняли 4 місце. 3,5% (5 місце) студентам було складно визначитись з планами на майбутнє. Тільки 1,8% майбутніх економістів планують продовжити навчання за кордоном, хоча дана відповідь і займає однакове, 6 місце в обох випадках. Згодні працювати у держсекторі не за спеціальністю лише 1,2% майбутніх економістів і жодна людина серед педагогів. Працювати не за спеціальністю у недержавному секторі такі ж самі - 1,2% майбутніх економістів і ні одного педагога. Інші варіанти відповідей не запропонували студенти а ні педагогічної, а ні економічної вищої школи.

Ми намагалися з'ясувати найголовніші життєві цінності студентів. Їм було запропоновано обрати з 17 найбільш важливих 6. Ми отримали наступні результати: на першому місці: гарні друзі - 84,8% студентів спеціальності „Дизайн та реклама” та 27,7% студентів економістів. На другому для майбутніх педагогів є кохання 78,8%, для економістів - це сім'я 27,1%. Педагоги сім'ю поставили на третє місце - 66,6%. На цій позиції у економістів знаходиться кар'єра - 26,6%, а педагоги їй відвели 4 місце. Економісти ж коханню віддали 4 місце. В той же час однакове відношення є у студентів обох навчальних закладів до матеріальної стабільності (57,5% та 17,7%), свободи (57,5% та 11,8%) та цікавій професії. Творчість є найбільш важливою цінністю для студентів спеціальності „Дизайн та реклама” - 51,5% та 5,9%, а багатство зайняло 12 позицію, для економістів - це найбільш важливий показник, він знаходиться на дев'ятій позиції. Популярність та суспільне визнання займають лише 13 позицію у студентів педагогічної вищої школи, а у економістів лише 16 з 17 можливих.

Зовсім різне бачення студентів, до того що саме сприяє життєвому успіху. На думку економістів - це ділова хватка, підприємливість, потім високий професіоналізм та впливові друзі, наявність зв'язків, а вже після цього працелюбність. Вражає, що чесність, порядність стоїть у педагогів на 6 місці а у економістів на 7. Щасливому випадку, везінню відведено 7 та 6 місця. Турбує той факт, що однакове 5 місце зайняло вміння використовувати будь-які засоби для досягнення життєвого успіху. Такі наміри, на нашу думку, у майбутньому будуть

сприяти проявам девіантної поведінки, як серед педагогів так і серед економістів.

Можна пояснити чому саме на перше місце серед життєвих цінностей студенти обох вузів поставили гарних друзів. На їх думку, досягти успіху у житті можливо завдяки впливовим друзям та зв'язкам, це відповідно 33,3% та 11,2%.

Наше опитування свідчить про те, що молодь не очікує від держави допомоги, тому що з двох суджень 66,6% педагогів та 15,9% економістів обрали наступне: „Кожна людина сама повинна вирішувати свої матеріальні проблеми, не очікуючи допомоги від держави”.

На думку студентів у природі все живе має рівні права на існування, нічого не може бути знищено в угоду інтересів людини (75,7% та 24,2%), це свідчить про небайдужість студентів до природи рідного краю. Але турбує висвітлені нахили до девіантної та деликвентної поведінки студентів, як педагогічного, так і економічного вузу, через те, що 42,4% педагогів та 14,8% економістів вважають, що якщо закони відстали від життя, то необхідно діяти в залежності від обставин, обходити їх. 63,6% майбутніх вчителів та 29,5% економістів обрали твердження, що людина – творець власної судьби, він повинен бути вище за будь яких обставин, не зважаючи на те, що сьогодні значний вплив на молодь України з боку різних релігійних установ, в той же час у студентів будь якої спеціальності домінує раціоналізм.

Таким чином, проведене дослідження дозволило виявити ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді. Незважаючи на те, що у дослідженні приймали участь студенти різних вузів значних розбігів у ціннісних орієнтаціях немає. Молодь є найбільш сприятливою категорією населення до процесів трансформації суспільства. Аналіз отриманих даних дозволяє зробити висновок, що більшість студентів орієнтована на індивідуалізм, не орієнтована на допомогу від держави, схильна до ігнорування законів і навіть за деяких обставин їх порушувати. Порівнюючи отримані результати з наведеними у науковій літературі ми бачимо зміщення цінностей у студентства. Загальнолюдські цінності в ієрархії моральних переконань молоді є другорядними. Орієнтири сучасних

молодих людей є більш реалістичні, приземлені. А відповідно потрібні нові підходи до організації виховної роботи у молодіжному середовищі. Подальшу свою роботу ми бачимо у з'ясуванні мотивів вибору студентів.

Література

1. Паніна Н. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття та морально-психологічний стан за умов тотальної аномії// Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2002. – №1
2. Подлесная Л.С. Общечеловеческие ценности и глобализация: возможности и проблемы // Грані Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах , Дніпропетровськ, 2002. – №4 (24)
3. Архангельська Д.С. ціннісні орієнтації сучасного студентства // Виховна парадигма в системі національної вищої школи: головні складові та джерела: Дніпропетровськ, 2003
4. Цесарский Г.В. психологический взгляд на ценностные ориентации современной учащейся молодежи// Формирование профессионализма учителя: проблемы, поиски, решений на рубеже столетий. Барановичи, Беларусь, 2000

Л.І.Крамаренко

ІНТЕРЕС ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ - ВАЖЛИВА ПЕРЕДУМОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статтє интерес к научно-педагогическим знаниям рассматривается как важное средство профессионального становления личности, раскрываются пути его формирования в учебном процессе высшей школы.

The article considers the interest to the pedagogic-scientific knowledge as a main means of professional making of a person; ways of its forming in a high school's training process are shown.

Підвищення ролі людського фактору в демократизації сучасного суспільства значно ускладнює функції педагога і

передбачає пошук шляхів модернізації професійної підготовки тих, хто обрав об'єктом своєї діяльності вчительську працю.

Завдання полягає в тому, щоб удосконалювати якість підготовки педагогічних кадрів. Важливим аспектом проблеми є виховання позитивної мотивації, стійкого інтересу до праці вчителя. В науковій літературі інтерес розглядається як джерело, фактор формування майбутніх спеціалістів педагогічних професій, засіб і умова підвищення рівня професіоналізму майбутніх педагогів.

Проблема інтересу була в центрі уваги вчених-педагогів та вчителів-практиків у різні періоди становлення педагогічної теорії. Ще Я.А.Коменський в праці „Велика дидактика” визначав інтерес як співвідношення серйозного і цікавого, позитивного емоційного ставлення учнів до процесу оволодіння знаннями. Він говорив про необхідність і корисність інтересу для забезпечення легкості, доступності і міцності засвоєння знань. Ідеї Я.Каменського знайшли свій розвиток в працях М.О.Добролюбова, П.Ф.Каптерєва, Д.І.Писарєва, К.Д.Ушинського, які розв'язували питання походження інтересу, етапів його становлення, залежності рівня його розвитку від методів виховання.

Розкриття інтересу як саморегулятивної характеристики людини, що взаємодіє з навколишнім світом, уточнення його психологічної сутності як взаємозв'язку зовнішнього і внутрішнього подається Б.Г.Ананьєвим і Л.С.Рубінштейном. Ці вчені великого значення надавали інтересу як фактору, що впливає на вибір людиною життєвого і професійного шляху. С.Л. Рубінштейн вважав, що через інтерес „виявляються два аспекти керування вибором професії: взаємодія через самого індивіда і удосконалення ситуації, в якій здійснюється вибір” [3,26]. Це твердження знайшло подальший розвиток і обґрунтування в роботах М.Х.Титми, котрий вважав, що воно особливо значиме під час розв'язання кадрової проблеми, зокрема, при професійній орієнтації і підготовці вчительських кадрів [4].

В дослідженнях Л.С.Виготського, М.Ф.Добриніна, Д.Б.Ельконіна, Л.І. Божович, Г.І.Щукіної і в більш пізніх працях Б.Г.Афанасьєва, А.А.Бодалева, Л.С.Славіної, А.М.Леонтьєва,

Н.Г.Морозової і інших показано, що становлення і розвиток інтересу є складним і багатоплановим процесом. Багатогранне і глибоке обґрунтування проблеми формування пізнавальних інтересів учнів маємо в книгах Г.І.Щукіної. Різноманітні аспекти використання інтересу в підготовці студентів до педагогічної діяльності розкрито в працях О.О.Абдуллої, Т.Т.Горелової, Л.В.Кондрашової, Н.В.Кузьміної, В.О.Сластеніна, Н.Д. Хміль та інші.

В науковій літературі немає єдиного трактування поняття „інтерес". Одні автори розглядають його як якість діяльності, інші — як рису особистості, для третіх - це мета діяльності, засіб досягнення цієї мети і її результат. Специфіку інтересу автори визначають за особливостями діяльності. Г.І.Щукіна під пізнавальним інтересом розуміє не будь-який інтерес до предмета, а лише той, що пов'язаний із суттю пізнавальної діяльності і який характеризується динамічністю, поступальністю руху, переходом від зовнішнього до сутності, глибокими зв'язками, закономірностями фактів, явищ, що вивчаються. [5,13]. І.Т.Іванов вважав, що інтерес - це активне пізнавальне ставлення особистості до певного об'єкта чи виду діяльності [2,68]. С.Л.Рубінштейн суть інтересу вбачав у зосередженні людини на певному предметі думок, пов'язуючи його з діяльністю свідомості, із свідомим ставленням до процесу пізнання [3,630].

Інтерес визначається як ставлення до предмета (Б.М.Теплов), психічна активність, свідоме прагнення особистості до предмета (М.Ф.Беляєв), джерело мотиву (І.М.Цветкова), значимість для особистості тієї чи іншої діяльності (М.Ф.Добринін).

Спільним для всіх наведених визначень інтересу є прагнення авторів виділити специфічні прояви психіки, різноманітні її особливості. Різноманітність поглядів на сутність інтересу є свідченням складності і багатогранності наукових підходів, багатоплановості діяльності і об'єктів дослідження. При цьому далеко не всі аспекти інтересу знайшли повне висвітлення в науковій літературі.

Оволодіння учительською професією достатньо складний і довготривалий процес. Становлення учителя-

професіонала визначається не тільки стійкістю пізнавальних інтересів студентів, які вибрали своєю сферою вчительську працю, але й інтересами, що визначають результативність педагогічної діяльності, ефективність навчально-виховного процесу.

Учительська праця — динамічне, комплексне явище, в якому пізнавальні інтереси виступають лише одним із аспектів професійного зростання майбутнього педагога. У зв'язку з цим актуалізується проблема професійного інтересу. Суть її в тому, щоб розглядати інтерес не тільки як ставлення до системи знань з певного предмета, але і як розмаїття відношень до педагогічної діяльності. Об'єктом професійного вчителя є педагогічна праця у всій різноманітності її реальних проявів, зв'язків і стосунків. Інтерес до педагогічної праці поєднує в собі багато аспектів, без виявлення позитивного ставлення до яких не можна досягнути високого рівня професіоналізму майбутніх педагогів.

Інтерес до науково-педагогічних знань є важливою складовою професійного інтересу, який розглядається як змінюване ставлення до змінюваного об'єкта. Під час розгляду об'єкта професіонального інтересу на перше місце виступає педагогічна діяльність, зацікавлення якою неможливе без позитивного ставлення студентів до процесу оволодіння педагогічною теорією.

Мета нашої статті полягає в розгляді інтересу до педагогічної теорії як важливої складової інтересу студентів до педагогічної діяльності, як об'єкта професійного інтересу вчителя, в конкретизації його ознак і якісних показників. Ми вважали, що при визначенні якісних характеристик професійного інтересу майбутніх педагогів треба виходити із специфіки педагогічної діяльності, послідовне зацікавлення якою і складає процес збагачення інтересу, перетворення його в складну особистісну освіту, що визначає результативність учительської праці.

В такому разі набуття студентами наукових педагогічних знань, оволодіння педагогічною теорією, яка розкриває наукові основи педагогічної діяльності, є важливою ланкою в професійному зростанні майбутніх педагогів. Від того, наскільки студент виявляє позитивне ставлення до науково-

педагогічних знань, володіє вмінням використовувати їх як інструмент педагогічного впливу залежить рівень його професіоналізму, творче розв'язання ним педагогічних проблем.

Звернення до педагогічної практики, вивчення реального стану прав у шкільному середовищі дозволяють говорити про недостатньо високий рівень науково-теоретичної підготовки випускників вищої педагогічної школи і їх професіоналізму в цілому. Далеко не всі молоді педагоги готові до розв'язання професійних завдань із врахуванням постійно зростаючих вимог до учительської праці, потреби в педагогічній творчості.

Причини прорахунків, що мають місце в підготовці майбутніх педагогів до професійної діяльності, треба шукати не лише в характері викладання, змісті педагогічної освіти, але і в ставленні майбутніх педагогів до науково-педагогічних знань як основи їх професіоналізму. Не дивлячись на те, що в галузі оновлення педагогічних знань є значні досягнення, далеко не всі вони втілюються в змісті програм предметів педагогічного циклу. Помітними є значні розходження у вузівських підручниках між педагогічною теорією і педагогічною практикою. Нова педагогічна інформація потрапляє до студентів з ініціативи викладачів у вигляді несистематизованих фактів, без належної аргументації і критичної оцінки. Більше того, далеко не всі студенти готові до роботи із інформаційними джерелами, пошуку нових знань в педагогічній сфері, до критичного використання їх у професійній діяльності.

Не менш значимим є і те, що в майбутніх педагогів відсутня потреба в педагогічних, функціональних знаннях, у використанні їх для розв'язання професійних завдань. У гонитві за спрощенням, доступністю нерідко знижується науково-теоретичний рівень педагогічної підготовки студентів, що негативно відбивається на рівні професіоналізму і майстерності вчительських кадрів. Якщо вчителі-практики не завжди використовують науково-педагогічні знання для розв'язання професійних завдань, то викладачі вищої педагогічної школи мають поверхове уявлення про проблеми шкільної практики і тих змін, котрі відбуваються в характері сучасного педагогічного процесу.

Зниження інтересу до педагогічної науки як у студентів, так і в учителів школи можна пояснити формалізмом, що існує в педагогічному середовищі. Спостереження за розвитком педагогічного процесу дозволяє говорити про наявність догм, трафарету, схильності до сталих, перевірених знань з досвіду інших. При цьому переважає наслідування, просте копіювання чужих дій, дотримання шляху визнаних авторитетів над творчим підходом до виконання професійних функцій учителем. Таке становище сковає ініціативу, зводить нанівець активність і творчість педагогів. Прагнення більшої частини вчительства наслідувати, а не творити стимулює формалізм в педагогічній роботі, знижує інтерес до самоосвіти, самовиховання і професійного самовираження вчителя.

Зібрані факти в результаті систематичного спостереження та анкетування говорять про те, що 80% визнають необхідність в змісті професійної підготовки педагогічних дисциплін, усвідомлюють їх значимість у власному професійному становленні. Тільки 65% студентів виявляють інтерес до вивчення педагогіки, 20% відвідують лекції і практичні заняття тільки тому, що їх відвідування є обов'язковим, 15% шукають будь-якого приводу, щоб не відвідувати заняття і систематично до них не готуватися. Студенти мотивують своє небажання вивчати педагогічні дисципліни тим, що в їх змісті багато декларативного, форми, принципи, методи і засоби педагогічної роботи з'ясовуються настільки в загальній формі, що за ними губиться жива особистість школяра. Педагогічна інформація, яку одержують на аудиторних заняттях, розкриває лише те, що необхідно розуміти під тим чи іншим педагогічним фактом, поняттям, але при цьому відсутні процесуальний і технологічний аспекти виучуваних явищ.

Більшість опитаних студентів не бачать безпосередньої залежності між знанням наукових основ педагогічного процесу і успішністю вирішення практичних вчительських проблем. Зміст педагогічних дисциплін часто страждає накопиченням розрізнених фактів, наукоподібних формулювань, відсутністю наукового аналізу педагогічних явищ і процесів, що негативно впливає на рівень інтересу майбутніх педагогів до науково-

педагогічних знань, їх ставлення до педагогічної теорії як важливої складової їх професійно-педагогічної підготовки.

Низький або недостатньо високий рівень інтересу майбутніх педагогів до науково-педагогічних знань негативно позначається на рівні їх професіоналізму. Оволодіння науковими основами педагогічної діяльності є основою педагогічного світогляду майбутніх педагогів, активної професійної позиції і творчого стилю їх діяльності. Саме педагогічна теорія дає майбутньому вчителю поглиблене усвідомлення педагогічної дійсності, уміння в ній орієнтуватися, бачити її слабкі місця, своєчасно вживати заходи щодо попередження та корегування вразливих місць педагогічного процесу, прогнозувати результативність педагогічної праці.

В змісті загальнопедагогічної підготовки студентів провідне місце повинна посідати система науково-педагогічних знань. Озброєння майбутнього вчителя науковими основами педагогічної діяльності, педагогічною теорією як важливого фактору становлення Індивідуальності, творчої особистості є важливою складовою його професіоналізму. Система науково-педагогічних знань характеризується такими структурними елементами: основами, теоріями, законами і закономірностями, поняттями і категоріями, принципами, постулатами, правилами, гіпотезами, ідеями, фактами і методами. Оволодіння всіма складовими цієї системи створює основу професійного багажу сучасного вчителя.

С.І.Архангельський, О.О.Абдулліна, В.В.Краєвський, А.І.Пискунов, В.О.Сластенін та ін. особливого значення надавали введенню в зміст загальнопедагогічної підготовки майбутніх педагогів стабільних фундаментальних та інструментальних знань, що розкривають специфіку науково-педагогічного знання, тенденцію його розвитку і оновлення, використання його як інструменту педагогічного впливу. У зв'язку з тим, що у вузівській практиці має місце тенденція зниження рівня фундаментальності знань в загальнопедагогічній підготовці майбутніх педагогів, актуальним стає формування інтересу студентів до засвоєння науково-педагогічних знань, Через інтерес до науково-педагогічної теорії забезпечується

можливість розвитку позитивного ставлення студентів до педагогічної діяльності як складного цілісного об'єкта. Інтерес до науково-педагогічних знань розглядається як позитивне ставлення до процесу оволодіння педагогічною теорією як важливої складової об'єкта педагогічної діяльності, що поступово ускладнюється. При цьому важливо чітко уявляти шляхи формування інтересу студентів до науково-педагогічних знань: послідовне просування від створення емоційної атмосфери на аудиторних заняттях, накопичення позитивних переживань у зв'язку із сприйняттям і оволодінням навчальними програмами з педагогічних дисциплін до спонукання пізнавальної активності, творчого використання набутих знань в педагогічній роботі.

Правильно організований навчальний процес з метою засвоєння педагогічної теорії стимулює послідовність формування інтересу студентів до її вивчення. В процесі засвоєння педагогічних знань вони повинні відчувати допитливість (бачення й усвідомлення практичної значимості застосування виучуваного матеріалу у вибраній професійній сфері, його корисність і цікавість); зацікавленість (у зв'язку із емоційним задоволенням від досягнутого, пережитої ситуації успіху). Під час навчальних занять необхідно стимулювати пізнавальну потребу (новизна навчальної інформації, пояснення причин, явищ, процесів із наукових позицій); прагнення до творчості (на основі засвоєних знань нестандартно розв'язувати професійні завдання). При цьому особливо зростає роль нових підходів до організації навчального процесу, серед яких перевага повинна надаватися проблемному, змістовно-процесуальному, імітаційно-гральному, діалогічному і диференційованому, реалізація яких дозволить забезпечити особистісну спрямованість виучуваного програмового матеріалу. Поєднання різноманітних підходів до організації навчальної роботи активізує позицію кожного студента, надає йому право вибору навчальних завдань і способів їх виконання, створює умови для ситуації успіху і творчого розв'язання навчальних проблем.

Дидактичне грамотно організоване оволодіння студентами фундаментальними педагогічними знаннями

стимулює їх інтерес до педагогічної теорії як основи їх професіоналізму. Стійкість, багатогранність і глибина цього інтересу забезпечується в тому випадку, коли при його формуванні витримуються етапи, стадії розвитку. Етапи розвитку Інтересу включають такі складові: емоційний настрій, професійно-практичну спрямованість, усвідомлене застосування педагогічної теорії до педагогічної дійсності і перетворення одержаних знань в інструмент практичного застосування. Логіка формування інтересу студентів до науково-педагогічних знань повинна передбачати послідовність етапів, коли від позитивного ставлення до часткових проявів професійно-педагогічної діяльності досягається перехід до її здійснення як цілісного об'єкта інтересу, перетворення інтересу у внутрішню спонукальну силу.

Таким чином, ускладнення функцій педагогічної праці в сучасному суспільстві підвищує роль науково-педагогічних знань в професійному становленні майбутніх педагогів, а позитивне ставлення до процесу їх засвоєння, інтерес до вчительської праці стимулюють динаміку рівня їх професіоналізму в позитивному напрямку. Об'єктивною основою формування інтересу студентів до науково-педагогічних знань є оновлення змісту педагогічної інформації, структурування її на принципах ролівої перспективи і засвоєння її через різноманітні форми організації навчально-пізнавальної діяльності. В контексті проблеми, що досліджується, інтерес до науково-педагогічних знань виступає як мотив (внутрішня потреба) майбутнього вчителя, спрямований на засвоєння педагогічної теорії, в основі якої лежить не лише позитивне ставлення до засвоєння програмового матеріалу, але і прагнення оцінити навчальну інформацію з позиції власного професійного росту і самоствердження в педагогічному середовищі.

Література

1. Гершунський Б.С. Педагогічна прогностика: методологія, теорія і практика. - К.:Вища школа, 1986
2. Иванов В.Г. Основные положения теории интереса в свете проблемы отношений человека./Ученые записки ЛГУ, 1956

3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. -М.: Учпедгиз, 1946
4. Титма М.Х. Выбор профессии как социальная проблема. М.: Мысль, 1975
5. Щукина Г.И. Формирование познавательных интересов учащихся в процессе обучения. М.: Учпедгиз, 1962

О.С.Білоус

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

В статье раскрываются дидактические условия, при которых, по мнению автора, будет эффективнее протекать процесс формирования творческой активности студентов в системе личностно-ориентированного обучения высшей педагогической школы.

The article exposes the didactic conditions according to which the process of forming students' creative activity in personal-oriented system of education at higher pedagogical school.

Проблема формування в майбутніх учителів музики творчої активності як важливої складової їхнього професіоналізму не може бути вирішена мимовільно, без цілеспрямованих і систематичних зусиль як з боку тих, хто навчається, так і з боку викладачів вищої школи; без створення певних умов, що стимулюють професійний зріст і самоствердження студентів в обраній професійній сфері.

Традиційна система професійної підготовки студентів у вищій школі не може повною мірою задовольнити соціальне замовлення у фахівцях із високим рівнем творчої активності й готовності до творчої професійної діяльності. Проблема полягає в тому, щоб цілком змінити предметну парадигму на особистісно-орієнтоване навчання, тим самим забезпечити умови для всебічного прояву творчого потенціалу особистості кожного студента, розвитку й закріплення його активної професійної позиції і творчого стилю діяльності.

Завдання полягає в тому, щоб у процесі музично-педагогічної підготовки забезпечити переорієнтацію з рівня формального знання на рівень знання особистісного, щоб студенти могли активно діяти, творчо підходити до вирішення навчальних проблем, удосконалювати організаторські здібності, здобувати досвід нестандартної музично-педагогічної діяльності. Вирішення цього завдання можливо тільки при забезпеченні умов, що стимулюють результативність особистісно-орієнтованого навчання в розвитку творчої активності студентів.

Ця проблема не нова. У науковій літературі відзначається, що “умови являють собою істотний компонент комплексу об'єктів, із наявності якого з необхідністю впливає існування даного явища” [1,107]. Розробкою умов займалися такі вчені, як М.І.Дяченко, Л.О.Кандилович, що стверджували, що потрібно “створювати в навчанні такі умови, що дозволили б студентам самостійно приходити до пізнавальних відкриттів, відчувати потребу в спільній навчальній діяльності” [3,14]. Інтерес представляє підхід В.О.Пунського до виявлення умов, що забезпечують формування загально навчальних умінь. А.Н.Фурман виявив умови, що стимулюють результативність діалогу в навчальному процесі. І.А.Полякова вказує на умови, що підвищують ефективність підготовки студентів педінститутів до музично-педагогічної діяльності. Л.Г.Арчажнікова виділяє умови, що забезпечують результативність професійно-педагогічної підготовки вчителя музики.

Аналіз наведених підходів щодо сукупності умов дозволяє говорити про те, що автори в основному акцентували увагу на професійній підготовці. Умови ж, що стимулюють особистісну спрямованість навчального процесу вищої школи не одержали поки всебічного теоретичного обґрунтування в науковій літературі.

Тому метою нашої статті є пошук сукупності умов, що стимулюють результативність особистісно-орієнтованого навчання у формуванні творчої активності студентів.

У своєму дослідженні ми виходили з того, що умови - це “... обставини процесу навчання, що є результатом добору

конструювання й застосування елементів змісту форм, методів і засобів навчання для дослідження виділеної мети” [1,112].

При визначенні умов ми виходили з того, що важливо поставити кожного студента в такі ситуації, що дозволили йому виходити з особливостей і можливостей власної особистості, активно діяти, приймати рішення і нести за них відповідальність. Ми вважали, що процес формування творчої активності буде успішним, якщо при організації особистісно-орієнтованого навчання забезпечити сукупність умов.

Серед умов значне місце займають орієнтація педагогічного процесу на розвиток особистості студента відповідно до його здібностей і наявність стійкої позитивної мотивації. Під мотивацією ми розуміємо різноманітні спонування, що викликають активність особистості. У зміст мотивації включають професійні цінності, ідеали, переконання, спрямованість, потреби, інтереси, бажання та ін. Саме ці засоби є збудниками активності дій і поведінки студентів в освітньому процесі. Вивчення мотивації допомагає зрозуміти студента як суб'єкта активності, виявити зміст його дій і вчинків. Активність дій студентів обумовлюється наявністю в їхній свідомості професійних установок. Позитивна мотивація стимулює професійні установки студента на активне оволодіння обраною професією, тобто готовність наполегливо прагнути до досягнення навчальних цілей, що сприймаються як обов'язкові. Ступінь творчої активності студентів обумовлюється наявністю й проявом стійких пізнавально-професійних інтересів. Ми згодні з думкою Л.Г.Арчажнікової, котра вважає, що творчі прояви студентів будуть носити активний характер, якщо:

- підбирати додатковий матеріал для музичних занять, які служили б основою для загального професійного зросту й розвитку музичних навичок;

- залучати із суміжних галузей інших видів мистецтва аналогічний матеріал для розвитку в студентів асоціативного мислення;

- учити їх імпровізувати в несподіваних ситуаціях;

- використовувати різноманітні засоби і форми роботи, що сприяють створенню на навчальних заняттях атмосфери творчої активності й зацікавленості;

- урізноманітнити творчі завдання на кожному занятті, що стимулюють пізнавальний інтерес студентів. [2,21].

Професійний інтерес, як спонукаючий мотив, активізує позицію студентів у навчальному процесі, служить джерелом позитивного емоційного настрою, стимулює потребу в новизні, нестандартність у вирішенні навчальних завдань.

Ступінь активності студентів буде зростати, якщо забезпечити їхню участь у нестандартній, творчій музично-педагогічній діяльності, при організації якої важлива постановка дидактичних цілей у формі рольової перспективи, котра стимулюватиме активну позицію і творчий стиль діяльності.

Не менш значимою умовою є організація навчальної роботи у формі імітаційно-ігрової і проблемно-ситуаційної моделі. Результативність творчої діяльності в стимулюванні активності студентів багато в чому обумовлюється тим, наскільки вони вірять у свої сили, можливості й здібності, наскільки при організації навчального процесу викладач формує їхню впевненість у творчому успіху. Острах невдачі, непевність у власних силах негативно впливає на активність, ініціативу майбутніх педагогів, їхній творчий пошук вирішення навчальних проблем. Потрібно уміло вибирати педагогічні засоби, які б стимулювали ініціативу, нестандартний підхід студентів до виконання навчальних завдань.

Творчий стан студентів на навчальних заняттях підтримується постановкою пізнавальних проблем, вирішення яких учить доказово мислити, свідомо застосовувати і творчо переосмислювати знання в нових ситуаціях. Включення в зміст занять пізнавальних завдань, що передбачають нестандартний підхід до їхнього вирішення, будить інтерес і активний творчий пошук студентів. Не менш важливою умовою розвитку творчої активності студентів є моделювання в навчальному процесі проблемних ситуацій. С.Л.Рубінштейн відзначав: "Мислення завжди починається з проблеми або питання, подиву або здивування, із протиріччя. Цією проблемною ситуацією визначається залучення особистості в розумовий процес; він завжди спрямований на вирішення якогось завдання". [4,289]. Проблемні ситуації – це усвідомлення недостатчі знань для задоволення пізнавальної потреби особистості, це різні творчі

завдання, вирішення яких неможливе без винахідливості, спритності, імпровізації.

Позитивно впливає на формування творчої активності моделювання ситуацій успіху в навчальному процесі. Аналіз вузівської практики дозволяє говорити про те, що переживання успіху чи невдачі може докорінно змінити характер і стиль діяльності студента. Успіх у навчальній діяльності й спілкуванні – важливе джерело внутрішніх сил людини, його активності й енергії у подоланні труднощів і перешкод, що мають місце в повсякденному житті.

Психологи вважають, що успіх - це переживання стану радості, задоволення від того, що результат, до якого прагнув студент, досягнутий, і чекання його виправдалися. При цьому виявляються стійкі почуття задоволення, стійкі мотиви діяльності, змінюється рівень самооцінки й самоповаги. Усе це позитивно впливає на активізацію позиції студента в навчальному процесі.

У навчальній роботі необхідно включати студентів у процес спільних міркувань, учити їх робити самостійні висновки, відчувати радість від “осяяння”, “відкриття”. Активність значно зростає, якщо студенти потрапляють у ситуації, беручи участь у яких, навіть інтелектуально пасивний студент може відчутися творчою особистістю, перебороти звичний стан інтелектуального спокою.

Результативність музично-педагогічної підготовки студентів зростає, якщо застосовувати в ході неї активні методи навчання. При використанні діалогів, рольових і ігрових ситуацій, емоційних і музичних замальовок механізм навчальної діяльності надзвичайно складний. Тут немає стійкої програми, стандартних прийомів і дій їхнього виконання. Участь у драматизації, імпровізації, емоційних і музичних замальовках, рольових і імітаційних іграх стимулює активність і творчість студентів. Чіткий розподіл навчальних ролей з урахуванням інтересів, можливостей і здібностей студентів створюють умови для самовираження й самореалізації їхньої особистості, творчого потенціалу. Активні методи зобов'язують кожного студента чітко усвідомити свої функції у ролі, що виконується, продумати стратегію власних дій. Варто враховувати, що

підготовка, наприклад, музичної замальовки чи рольової ситуації, здійснюється індивідуально, тому інтерес до заняття в кожного студента підтримується постійно, а стан активності і творчості зберігаються аж до проведення заняття. Активні методи, що є способами організації нестандартної діяльності, дозволяють залучити в активну роботу всіх учасників педагогічного процесу.

Динаміка рівня творчої активності буде позитивною, якщо використовувати в навчанні технологію, побудовану на принципі рольової перспективи і передбачаючу особистісно-діяльнісний підхід до організації освітнього процесу.

Організація навчання на принципах рольової перспективи створює умови для того, щоб студент міг збагнути особливості своєї особистості, мати можливість довідатися про самого себе, проникнутися повагою до себе, усвідомити свої сильні й слабкі сторони, іншими словами, дозволяє додати навчальній роботі особистісну спрямованість. Технологія навчання на принципах рольової перспективи дозволяє перебороти протиріччя, що існує у вузівській практиці між масовим характером навчання й індивідуально-творчим стилем діяльності майбутнього фахівця.

Останнім часом, усе більше число дослідників говорять про роль освітнього середовища в становленні особистості. Поділяючи їхню точку зору, ми вважаємо, що важливою умовою, що стимулює високий рівень творчої активності студентів, є створення освітнього середовища, що забезпечує кожному студенту вільний вибір навчальних ролей, психологічний комфорт і ситуацію успіху. Освітнє середовище не є постійним, статичним простором. Динамічність освітнього середовища є тією умовою, що забезпечує розвиток безпосередніх учасників педагогічного процесу. В умовах освітнього, педагогічно організованого і професійно спрямованого середовища студенти завжди виступають суб'єктами діяльності, її активними учасниками й організаторами, що стимулює їхній особистісний зріст.

Ступінь активності майбутніх педагогів багато в чому залежить від того, наскільки в освітнім середовищі існують можливості реалізації зв'язку між професійними знаннями і

позитивно-емоційним відношенням до них у результаті формування особистісного смислу музично-педагогічної освіти.

Освітнє середовище, повинне містити в собі засоби, що мобілізували б внутрішні сили й можливості студентів для професійного саморозвитку, самовираження й самоствердження. Цього можна домогтися в тому випадку, якщо освітній процес буде частиною соціокультурного середовища, у якому знаходяться студенти. Освітнє середовище як засіб формування творчої активності студентів за змістом повинен надавати можливість для творчого оволодіння навчальною інформацією різного ступеню складності, забезпечувати атмосферу психологічного комфорту. Освітнє середовище повинне сприяти активному включенню в пізнавальний процес кожного студента, умілому використанню його здібностей, професійно-педагогічного досвіду, стимулювати ініціативу, самостійність, творчість.

Процес формування творчої активності студентів досить складний і суперечливий. Він протікає поетапно. На першому етапі майбутній педагог опановує способами навчальної праці й нормами професійної діяльності. При цьому відбувається становлення студента як суб'єкта професійної діяльності чи особистості, її професійного вигляду. На другому етапі – йде формування потреб у професійній діяльності, тобто становлення професійних характеристик особистості майбутнього вчителя музики. На третьому етапі формується потреба у творчості, у нестандартному вирішенні професійних проблем. На всіх етапах відбувається розвиток творчої активності як важливої складової педагогічного професіоналізму.

Ефективність музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики в розвитку творчої активності багато в чому залежить від установки студентів на саморозвиток творчих сил, стимулювання мотивації творчого пошуку при вирішенні учбово-пізнавальних завдань, усвідомлення структури й механізму творчої активності як складного особистісного утворення й показника рівня їхнього професіоналізму. Вузівське навчання, повинне бути реорганізоване в систему, що саморозвивається, основу якої складають внутрішні мотиваційні механізми особистості, що

виникають під впливом творчих факторів в умовах ситуацій переосмислення власного досвіду і внутрішньої особистісної змагальності. Усе вищесказане дозволяє говорити про те, що формування творчої активності майбутніх учителів музики обумовлюється дією різних умов. Їхня результативність можлива тільки в єдності й взаємозумовленості. Сукупність виявлених умов сприяє подоланню труднощів, що мають місце в процесі музично-педагогічної підготовки студентів. Надалі у своєму дослідженні ми плануємо експериментально перевірити ефективність і результативність цих умов.

Література

1. Андреев В.И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности – М.: Высшая школа, 1981
2. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1984
3. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психологические проблемы готовности к деятельности. – Минск: БГУ им. В.И. Ленина, 1976
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – М.: Учпедгиз, 1946

Н.В.Омельченко

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ В ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ

В статті розкривається роль мотивації як основопологаючого фактора готовності студентів к учебно-исследовательской работе, выделяются группы мотивов УИР, очерчиваются некоторые пути поэтапного, целенаправленного развития мотивов учебно-исследовательской работы с целью повышения эффективности готовности к этому виду деятельности в условиях личностно-ориентированного обучения.

The article shows the role of motivation as a basic factor of student's readiness to teaching and research activity, singles out groups of motives of scientific-research work, outlines some ways of step-by-step purposeful development of motives of teaching-research